

Kak škrlatast greben mu na glavi čepí!
Pa rudeče to perje, te žive oči!

Pa njegovih ostrog kakšen oster je par!
Po dvorišču sprehajal se je ko huzar!

In pa «kikiriki» petelinov! Tak glas!
Če zapoje, v deveto ga slišijo vas!

In zato Igor kliče na sejmu tako:

«Petelina prodám le (za) rubljev dvesto,

«a konjiča za dvajset kopejk! He, možje!

No, konjiča za dvajset kopejk! Hehehe!

«Pa oba jaz seveda le skupaj prodam!

Brez kokota konjiča posebej ne dam!»

In še tisti trenutek je kupil Tartar
petelina in konja za dragi denar.

In ostal mož-beseda kazak je Igor:

sveč je kupil na sejmu takoj za sabór.

Kar je skupil za konja, svetniku je dal.

Nikolaju za sveče je vse žrtvoval! (Dalje prih.)

František Götz: Pritok nove življenske energije

1.

Fakt, katerega bomo tu konstatirali, je tudi biološke narave: vseeno pa je ta fakt temeljne važnosti. Po vojni se opaža močan priliv nove življenske energije. Po perijodi utrujenosti, razočaranja nad življenjem in malovernosti, se je pojavila moč. Brizgnili so novi studenci energije. Življenje je znova pokazalo svojo tropično plodovitost, svojo neizčrpnost in svojo možnost večnega preporeda.

A ta fakt je treba motriti kritično. Kje so pojavi te energije? In je energija resnična ali samo simulirana? Ali si ne domišljamo energije le kot kompenzacijo, s katero bi radi zastrli neprijetni občutek notranje ohromelosti? Že to nas sili k previdnosti, da so tudi tako globoki psihologi današnjega sveta, kot je na primer **G e o r g B r a n d e s**, polni globokega pesimizma napram tej energiji: najžalostnejša posledica svetovne vojne je neki ta, da je v nji poginila večina zdrave in dobre, kulturno in življensko nadepolne mladine. To, kar je ostalo, je neki žalostna povprečnost in revščina — življensko in kulturno; samo s stanjem te slabosti si je baje mogoče razložiti dejstvo, da sodobnost nasilno zatira

vse veliko in jasno in se navdušuje za jalovo nejasnost, histerične sanje, kontroli nedostopno podzavest, intuicijo ter instinkt — odtod velika Bergsonova slava po vsem svetu. — Brandes vidi propad v tem, da verjame današnji človek več instinktu, kot razumu in da uvaja to svojo vero v filozofske sisteme. Za nas je prav ta fakt dokaz za pritek nove energije v svet; človek postaja zaradi nje bolj nagonski, neposrednejši in bolj živ. Na svet reagira z vsem svojim bistvom — torej v prvi vrsti n a g o n s k o. To stopnjevanje nagona je znak preporoda, mladosti, novega vala zdravja. Zdi se, da je Brandes v eni črti z neskončno vrsto francoskih tradicionalistov, ki vidijo v razumu edino luč sveta in ki zametavajo današnji dan kot «soir de la pensée».

Ni mogoče upravičeno dvomiti o prilivu nove življenjske energije po vojni. Vojna je ostavila Evropo naravnost v razvalinah. Cele pokrajine so bile popolnoma opustošene, oropane prebivalstva, produkcijska sredstva uničena. V Rusiji revolucija. Med evropskimi državami brezna zavisti. Življenje je bilo v tej dobi samo po sebi ogromna naloga: razvitje kar največje množine fizične in duševne energije za preorganizacijo svetovne realnosti, prekonstrukcijo družabnih in državnih zvez, zgradbo nove npravne sigurnosti in utrditve nove varnosti na svetu. To konstruktersko delo je iz evropskega družabnega telesa iztiskalo ono množino energije, katero je potrebovala. Nove naloge so si izsilile nove moči. Danes je mogoče zaznati neke posledice tega priliva človeške energije. Stavba sveta stoji na novo prekonstruirana, preorganizirana. To je dejstvo, ki se ne da utajiti.

A tu ne gre le za energije, katere je izzval naravnost kemični proces družabne kolektivnosti. Vojna je sama osvobodila mnogo človeške energije. Saj je je toliko potrebovala, da bi mogla živeti v senci smrti, ničevosti, iztrebljenja. A vojna je uničila v Evropi trdne državne in socialne vezi in osvobodila človeka iz okovov imperialistične, absolutistične in nacionalistične hegemonije: človek je danes svobodnejši. Razvoj je šel za osvoboditvijo posameznika in kolektivnih celot, za razbijanjem tesnih oblik človeškega sožitja. Tradicionalisti imenujejo to popuščanje oblik — k u l t a n a r h i j e. Če se pa v tej zvezi govori o anarhiji, se označuje nova stvar s starim imenom — in to ne zato, da bi se nova stvar popolno označila, ampak samo zato, da bi zgubila svojo vrednost, ko se spravlja v zvezo s preteklimi oblikami, ki še niso poznale današnjega k u l t a s v o b o d e. Končno je mogoče priznati, da je današnji dan, s stališča preteklosti, anarhističen. A prav ta domnevana anarhija je najpozitivnejša vrednota sodobnosti, njena rodovitnost in bogastvo razvojnih možnosti.

Tendenco k svobodi vseh oblik, v katere se je znilo življenje, je mogoče posebno jasno zaznati v razkroju političnega imperializma, čegar glavni sedež je bila baš Evropa, ki je direktno ali indirektno obvladala ves svet. Z vojno je dobil imperializem težak udarec. Avstrija je popolnoma razdeljena, Nemčija težko spodbita. Francija je oslabela in njen svetovni položaj je odločno slabši, kar se zrcali v težkih vznemirjanjih njenih kolonij. Stara in enotna Rusija leži v razvalinah. S tem, da je evropski imperializem spodbit, dobivajo obvladana ozemlja pogum za samostojno življenje — revolucija v Kini, Maroku, v Siriji — pa tudi v Egiptu in v Indiji, so podzemeljski sunki. Centrum imperializma je spodbit — in na periferijah se pojavlja odločna centrifugalnost. A uničenje imperializma — to je volje do moči in nagona k suverenosti — spremljajo velike modifikacije evropske zavesti: pojavljajo se novi studenci energije, zatirani od narodnega mysticizma, ki je vodil h kultu junakov in plemena. To je močan tok pozitivne moči, ki dobiva obliko plodne simpatije in solidarnosti, ali pa obliko humanitete in demokracije, ali končno obliko socialne vere — in te oblike zmagujejo nad nagoni nasilja, revolte in zlobe, ki so vodili k predvojnemu nervoznemu imperialističnemu nacionalizmu.

2.

Nas seveda zanima priliv nove energije le po načinu, kakor se javlja v svetovni poeziji. V Franciji je izrekel nedavno umrli A. Beaunier plodno geslo: *p o e z i j a n o v e e n e r g i j e*. Beaunier je seveda mislil na poezijo, ki je odkrila krasoto povojnega sveta, ki je bruhnil z novimi sokovi in močmi, brsti v novih zrodkih in zori v nove tvorbe in plode; na poezijo, ki daje obliko doslej brezobličnemu, glas doslej nememu, svetlobo doslej kaotično nerazločnemu prilivu nove življenjske sirovine; na poezijo torej, ki zna spregovoriti z novim jezikom novega človeka in novega sveta. Poezija, ki je prikazen nove krasote, nove resničnosti, nov pogled na široke pokrajine življenja.

André Beaunier išče virov te poezije, ki je pijana življenjske energije in svetovne realnosti, v senzibilnosti mlade generacije, ki je po vojni obvladala evropsko kulturo. To so ljudje, iz katerih je vojna z bičem izsilila mnogo energije, ki je bila potrebna enostavno za lastno ohrano: vojne je bilo konec, energija pa je ostala in se povsod močno udejstvuje. Mladina potrebuje nepretrgoma občutka nevarnosti, po katerem šele spoznava intenziteto in širino življenja: ljubi sport, aviatiko, avtomobil, boks in seveda tudi kino, ki daje toliko novih senzacij, vizij in podob življenja, kateremu grozi toliko zaprek. Predvojni svet je ljubil

inteligenco. Novi svet ljubi energijo. Stara poezija je bila analitična, skeptična, iskala je vedno raje razlago življenja in sveta, kot pa njegov zmisel. Nova poezija je direktna, pozitivna, razgibana od radosti nad življenjem, gibanjem, tvorbo, konstrukcijo, s temi silami polni svoje stavke, s katerimi povzroča prej življenje, kot pa premišljevanje. Odklon od izpeljane analitičnosti, diletantizma, patološke izjemnosti in psihološke razredčenosti, od cenene ironije in skepse zaradi skepse, je nadomeščen s poezijo, ki priliva življenju, stopnjuje njegovo aktivnost, njegovo zdravje in moč.

Zelo zanimivo je, da je prorokoval to poezijo nove energije že leta 1916. veliki romanopisec Paul Adam v knjižici «*La Littérature et la guerre*». Pesnik velike civilizacijske trilogije «*La Force*», ki je že zdavnaj poudarjal, da je mesto kulta individua literaturi potreben kult ras in da bo postala rasa edini individuum bodočnosti, je prorokoval, da se bo nova poezija popolnoma odvrnila od psiholoških analiz bolnih duš evropskega velemesta, ker se bo spremenila v mogočen spev kolonizacijskega, konstruktorskega, bojnega, civilizacijskega človeškega dela in tako razširila delovanje kulturnega človeštva do neznanih eksotičnih krajev. Za vzor te poezije postavlja Paul Adam E. P s i c h a r i j a, čegar «*Terres de Soleil*» so vizija nage krasote temne Afrike, C l a u d a F a r r è r a, ki je tako mojstrsko prikazal konflikt Evrope z Azijo v rusko-japonski vojni, Henryja Daguerchea, ki je v romanu «*Le Kilomètre 83*» odkril tragedijo genija, bojujočega se proti življu divje kambodžanske prirode, hoteč ji vtisniti od njegove volje diktirano formo, ali končno R. R a n d e a u a, ki opeva inženjerske boje v Mavretaniji. Povsod se bojuje civilizacija z barbarsko prirodo, kultura z divjaško naturo. Era, ki nastane po vojni narodov, sodi P. Adam, bo era civilizacijskih bojevnikov, ki bodo s pomočjo vede in denarja pripojili domorodce k kulturnemu svetu, jim bodo usilili civilno orodje v roko, jih naučili novega dela, ustanavljali mesta in ž njimi blagostanje ubogih divjakov. Ta era bo nadaljevanje civilizacijskega in kolonizacijskega dela Egipčanov, Feničanov, Grkov ter Rimljanov in bo ustvarila vlado človeka vede, čina, boja, civilizacije. Konec bo vlade slabičev in vlade poezije o nezvestih zakoncih. Ljubezen bo potisnjena na drugo mesto, za velikimi, tvornimi, konstruktorskimi nagoni, ki vodijo človeka k vladi nad snovjo. To bo poezija novega, civilnega h e r o i z m a, ki bo pokazala človeka v polni moči, krasoti, plemenitosti in hrabrosti in za vselej potisnila iz poezije ciničnega, slabotnega in pokvarjenega človeka.

Res je, da je Adam napovedoval literaturo po svoji lastni koncepciji. Treba pa je priznati, da je videl zelo točno vsaj en del nove energije, ki se je osvobodila že v polnem vojnem viharju. Po vojni se je v resnici ogromno razmahnil kolonizacijski, civilizacijski, pustolovski in eksotični roman. V njem je resnično proslavljen človek-konstrukter, inženjerski junak, ki prodira v temne kraje in nosi blagostanje onim, ki v njih prebivajo. Tu so sami pustolovci, ki v nebrzdanem pohlepu po novih senzacijah hodijo po svetu, polni hrepenenja po nevarnosti, razburjenju, polnosti življenja. A tudi v tem načinu se javlja temeljni nagon po zblizanju svetovnih daljav. Novi roman vedno deluje na širokih pokrajinah sveta. Dobil je sapo. Dobil je prostor. Dobil je pogum. Človek se postavlja v direktno razmerje s svetom. Stoji trdno na njem in ga pozna.

3.

Poezija življenjske energije pa objema tudi bližje okraje: kaže konstruktersko delo v novi Evropi, svet, ki je zvihran od industrijskega, tovarniškega in trgovskega delovanja, od silnega utripa mogočnih tokov civilizacijske volje in energije.

Neizmerno značilen za to poezijo je na primer Lucien Fabre, pesnik romana «Rabevel ali muka zverinskih duš.» Fabre je inženjer: njegova temeljna strast je vlada nad snovjo; ljubi boks, ki vodi telo do popolnega razvoja energije; ljubi matematiko, v kateri vidi preduševljeno energijo, prevedeno na absolutno veljavno formulo; vse ima pri njem tendenco k energiji in vsem oblikam njenega izrabljanja; življenje samo je pri njem energetičen proces, razvoj in propad sil. «Rabevel» je roman energije denarja. Fabre je dvignil ogromnega finančnega vampirja, ki se je iz popolne revščine dokopal do finančne vlade nad vso Francijo: mori, zatira, brezobzirno tepta vse, kar mu je na poti, ne sramuje se nikake sleparije, če le vodi k bogastvu. To je moderen gusar in volkodlak. «Rabevel» je slika finančne Francije, tega kompleksa izrabljanja, podjetnosti, odiranja, bogatenja in osiromašenja. Realna moč denarja ter proces pridobivanja in grmadenja sta mojstrsko podana. To je svet, katerega giblje zlato, največja energija. «Rabevel» je sam poslednja muka zverinskih duš: bičan od hrepenenja, doživeti maksimum možnosti, hoče doseči najskrajnejše meje ljudskega užitka, senzacije, volje. Je zver, ogromen rezervoar energije, intelekta, volje, ki hoče, hoče in le hoče — brez mere, reda, zakona; je bruhajoča prirodna sila, volja, ki je podivjala in morda zblaznela. Energija,

ki strašno prekipeva in pregazi vse meje. V resnici: poezija energije. Morda stoji za njo temni orjak Balzac. Gotovo pa je to simbol Evrope, v kateri je energija blaznela.

4.

Prav tako, kot je Lucien Fabre odkril energijo denarja, je odkril Henry de Montherlant vir nove energije v človeškem telesu. Montherlant je pesnik sporta. Njegovi romani in eseji («Paradis à l'ombre des épées», «le Songe», «Les Onze devant la porte dorée») so oslava energije človeškega telesa in sporta, ki jo osvobaja in žlahtni. Sport je Montherlantu, ki se šteje med mlade novokatolike, protistrup proti samičnim nagonom človeške duše, humanitetstvu, egalitetnosti, demokraciji. Sport daje dušam močatost, krepi v njih aktivne, samčevske instinkte, zmisel za hierarhijo, hrepenenje po bojih in zmagah, s čimer žlahtni tudi nacionalni zmisel. Sport je rezervoar nove energije, nove lepote, nove vitalitete. Potom sporta se prihaja pri Montherlantu k novemu kultu jaza, ponosnega, rimljanskega, k kultu velike individualnosti, ki more postati pozitivna sestavina kolektivnega življenjskega procesa. Te Montherlantove slike sportne borbe, novega heroizma, nove vitalne energije, in teoretično proslavljanje sporta, v katerem sluti pesnik sintezo krščanstva s poganstvom, ki se javlja z novo močjo duše, so polne zavesti novih virov energije, izvirajoče nenadoma iz človeškega telesa.

Sport zavzema vedno večje polje v poeziji. Če je Montherlantu kult nacionalne moči proti demokratični in kozmopolitni degeneraciji, je na primer Bragu baš narobe, kult kozmopolitizma, demokracije, humanitete — teh tipičnih modernih čednosti in moralnih vrednot. Jeanu Bernieru, pesniku «Tête-de-Mêlée», je pa svobodna, zavedna igra, ki je zmiselna že zato, ker osvobaja fizične moči, pa tudi socialne in narodne predsodke. V sportu se naravnost trebi egoizem in s tem pripravljajo tla za pozitivno življenje etične polaritete.

Pa vzemite še najmlajše pesnike — na primer J. Prevosta — povsod najdete navdušeno razlago, da je sport temeljni element novega človeškega življenja.

Vrhunec kulta telesa je Montherlantov roman «Les Bestiaires», himnična proslava bikoborb, v katerih vidi pisatelj naravnost ostanke Mitrinega kulta. To je roman mlade ljubezni, strasti, krvi in boja. Telo — veliki vir energije — postaja naravnost nabožen predmet.

Iz knjige «Jasníci se horizont» (1926) prevel F. Mesesnel. — (Konec prih.)

František Götz: Pritok nove življenske energije

(Nadaljevanje in konec.)

5.

O bčutek novih energij, čijih protuberance so vzvalovale duševno gladino nove Evrope, je privedel veliko večino nove poezije — v s e n c o R u s o v. Tudi poezijo, ki je po svoji narodi tako logična, jasna in družabna, kot je francoska. Dostojevskij daje evropski poeziji človeško noto, prinaša ji kvas najbolj globokega, nagonskega, vizionarskega, pa tudi obupanega in teptanega ljudstva, ki vročično razvija najmočnejši žar psihične energije. Tam, kjer so Francozi poznali le socialne strasti, jih vodi Dostojevskij v temne plasti notranjosti, v iracionalnost nesocialnega človeka, v katerem sta stkana nebesa in pekel v bizarno realnost duše.

Vsa šola francoskega in evropskega humanizma raste iz Dostojevskega. Sočutje, humaniteta, življenska preprostost postajajo v tej dobi kulturotvorna energija. Med tem, ko rastejo in ustvarjajo na Ruskem pesniki ogromne preplave Rusije z mongolsko močjo, divjostjo, brezobzirnostjo, na primer kak Vsevolod Ivanov, pri katerem so mužik, delavec, kozak, ženska, kmečki fant, pastir, neukrotljiv in puntarski živelj, deluje na Evropo ledeni žar Dostojevskega. Le vojna nam more razložiti, zakaj je dosegel toliko priljubljenost in ljubezen učenec Dostojevskega, Charles-Louis Philippe, pesnik človeške revščine, bede, sifilide, vlačuge in pastirja, pri tem pa pesnik velikega hrepenenja in žeje po sreči, ljubezni in miru. Sam bolan, reven, slab in preobčutljiv, po srcu dete in po skušnjah eden ponižanih in razžaljenih, piše svoje romane za dobre ljudi. V njih je mnogo realne bede, boleznih in groze — pa vendar niso sentimentalni ter bude toliko poguma pred usodo. Njegovi ljudje so kosi okrvavljenega, povaljanega in sirovo tepenega mesa — in vendar se v njih iskri ljubezen, strast, tesnobna nežnost. Iz globokega obupa koplje pesnik vero in moč barbara. In iz najstrašnejše bede, razvrata in gnusobe destilira čisti vzdih sočutja. A tudi v «Bubu z Mont-parnassa» in v «Očetu Prepelici», še v «Mariji Donadieu» — povsod strogi, nepatetični pogled na človeško bedo.

Dostojevskij je krstil tudi G. Duhamela, humanističnega romantika, čigar «Življenje mučenikov» je bilo velik

dogodek evropske povojne senzibilnosti: iz groze špitalskega umiranja razbitih in krvavih teles, zavutih v tisoče z gnojem prepojenih obvez, je dal Duhamel zapeti človeški duši najtišji spev življenjske preprostosti in ljubezni, vsemu vkljub. Postulat po zedinjenju vseh čistih src za odrešenje nesrečnega sveta in velika vera v dobrega človeka ter v možnost novega življenja, katerega ni skalila zavist, so napravile iz njega preroka novega človeštva. Seveda: ta vera v človeka je pri njem prav za prav kompenzacija njegovega temeljnega odpora proti njemu. V «*Confession de minute*» se naravnost spoveduje, da ljubi človeka — a često ga ne more prenašati. Seveda je Duhamel pesnik manjše moči. Dramatičen je malo — in v njegovem humanizmu je nekaj zlomljenega in bolnega. Njegov spiritualizem se razvija na potlačenem svetu stvari. Ni pa mogoče zatajiti: Duhamel je našel energijo novega humanizma, in sicer v sledu Dostojevskega.

Francisa Carca pa je Dostojevskij naravnost ustvaril. «Imenujejo me psihologa,» je nekoč rekel Dostojevskij, «a po krivici; sem le realist v višjem zmislu, to je, jaz popisujem vse globine duše.» In ta realizem definira: «Ljubim realizem — realizem, ki skoraj meji na fantastičnost. Kar je drugim fantastično, pomeni zame naravnost temelj resničnosti.» No, Carco pozna ta fantastični realizem duševnih globin. Edina fantastičnost v naši dobi je a pač, ki preobrača pravni red kapitalistične družbe. A ta fantastičnost je največja realnost današnje dobe. Vneta rana ima najmočnejše življenje — in apač je ta vneta rana družabnega telesa. Carco meri z apačem vse moderno življenje. Riše ga z ruskimi metodami, ki poznajo v človeku več, kot socialno strast.

Poezija v senci Rusov (k nji spadajo tudi P. Mac-Orlan, Vildrac, na katerega je vplival Čehov, J. J. Bernard, Arcos, D. Amiel, J. Sarment itd., itd.) je odkrila energijo — v etičnih plasteh človeške duše, pa tudi v nagonu, življenjskem temelju človeštva.

In to jo je privedlo do živali. Neskončna je vrsta romanov in pesmi, ki hočejo odkriti lepoto živali, njene nagonske realnosti, njene tragike. Realnost od kulture nedotaknjene nagona se tu javlja kot prvotna energija.

6.

V tej zvezi se je treba spomniti futurizma, ki je z vsem svojim bistvom strastno, demagoško pridigovanje energije in njen zagovor pred akademijami, muzeji, profesorji, arheologi in antikvarji, ki jo onečaščajo. Od prvega manifesta preveva futurizem prepričanje, da svet ni pokopališče, ampak ogromen sveženj

nove moči, ki se zliva na vse strani — civilizacija, tovarna, stroj, mesto, vojna so njene neposredne manifestacije. Svet naj se otrese degeneriranega sentimentalizma — poezija naj stopi s svetom v moško razmerje, trdo, energično, naj poje o bojih nove svetovne moči, ki rapidno spreminja obličje sveta. Hitrost, brezobzirnost, udar, učinkovitost, to so edine čednosti moderne pesmi. Poezija naj bo isto, kar je civilizacija — lirično pronikanje in popolno obvladanje snovi. Odtod izvira ogromno futuristovsko občudovanje stroja. Futuristi čutijo mehanično, čutijo, da jih inspirirajo stroji. Hočejo izraziti duha strojev, njih moč, ritem njihovega bitja. Tako razumljeni stroj postane inspiracija za vso umetnost; izvršil bo njeno popolno spremembo. Ves nazor seveda sloni na temeljnem pogoju: svetovnega p a n d i n a m i z m a. Svet in življenje sta neprestan tok bojujočih se energij; vsak trenutek je krut boj ali propad sil; mnogobrojne energije, ki neprestano iščejo udejstvovanja, spreminjajo življenje v večno dramo, seveda veselo. Javlja se pa to tudi v obliki, katero je določil pandinamizem in ki je nelogična, pijana zmes deformiranih stvari, vzklikov, izbruhov, iz katerih čutite besni tok časa. Še čas je silen, naravnost snoven tok. Ni torej čudno, da je futurizem preklel razum. Moč je v neposrednem nagonu. Nagon je stvarnik, rednik, zidar. Vitalnost, njena okrepitev, stopnjevanje, da, njen paroksizem je poslednji cilj umetnosti, ki mora biti nerazumna, blazna, nelogična, kot je življenje samo. Kajti v dobrem nezmislu je več vitalnosti, kot v največji filozofski resnici. Marinetti povzema: «Futurizem je dal glorifikacijo nelogičnega in blaznega genija, ki ustvarja novosti, mašinstično umetniško senzibilnost, hitrost, music-hall, simultanost modernega življenja, osvobodjene besede, plastično dinamiko, sintetično gledališče.» Kajti futurizmu je edino ena stvar temelj in pogoj: zahteva novosti, modernosti.

Lahko rečemo, da so futurizem Marinettija, Sofficija, Govonija, Settimellija, Vasarija itd. itd. in njegove usedline — Guilbeauxov dinamizem, Barzunov dramtizem in simultaneizem in druge podobne smeri — najskrajnejše meje energetičnega navdušenja. Seveda: navdušenje izključuje stvarnost. Vse, česar se dotakne futurizem, spremeni v paroksizem življenja. Futuristične pesmi ne zmorejo drugega, kot da proslavljajo ali pa zmerjajo in preklinjajo. To je tako — le malo malikovanja pred oltarjem energije, brez stvarnega, prodirajočega pogleda na stvari življenja in brez zadostne, resnične konstruktivne moči. Mnogo hrupa in malo tvornega dela.

7.

In največji izvor energije — to je p o v o j n i p r o l e t a r i a t, razgiban in zavéden po socializmu. O njem pa je treba spregovoriti posebej.

8.

A tudi tako zvani a m e r i k a n i z e m, ki se tako močno uveljavlja v današnjem evropskem industrijskem, trgovskem in umetniškem življenju, je postal evropska moda zato, ker je sam po sebi e n e r g e t i č n a k o n c e p c i j a. Amerikanizem pomeni za evropskega človeka truste, nebodere, velefilme, tehnična čuda, jazz-band, boks, režijo. V njem pa je več, kot same senzacije velikosti in moči. V njem je tudi m e t o d a ž i v l j e n j a, oprtega le na konkretno, na dejstva, na sile; in posebej oprtega na t e l o. Amerikanizem prinaša odklon od abstrakcije in sentimentalnosti, glorifikacijo konkretnosti in življenja, ljubezen do sporta, razživljanje v praktičnih življenskih plasteh. Je mlad, barbarski, nekultiviran in oprt na voljo. Je nasprotnik sentimentalne romantike in zagovornik delovnega življenja, njegove posvetnosti in civilne lepote. Je severnjaški, jasen, siguren, smel. Realni svet mu je edina realnost in organizacija življenja temeljno hrepenenje, metodično realizirano. Vera vase, stroga moralnost, pionirski optimizem, konstruktivna volja, nacionalni ameriškanski mesianizem, hitrost in uspeh — to so njegove temeljne čednosti.

Karel Čapek je nedavno v ljubeznivem članku izrazil svoje dvome o tem kulturnem idealu. Proti idealu hitrosti je postavil evropsko počasno vztrajnost, iz katere se rode najboljše stvari. Proti idealu uspeha postavlja ideal dela iz notranje človekove potrebe. Vseeno pa je gotovo, da amerikanizem vpliva. Cel odelek evropske utopistične poezije, ki projicira v bodočnost tehniška hrepenenja sedanjosti in zasleduje njihovo realizacijo, izhaja iz Welsa in torej iz amerikanizma. Döblin, Erenburg, Čapek in toliko drugih učencev je prejelo krst od — Amerike in njenega kulturnega ideala.

9.

Ta pritok nove življenske energije se je tudi drugače uveljavil: osvobojenje duševnega obzora je povzročilo močno izžarevanje starejših kulturnih plasti. Sedanjost je ogromna, v plasti zvrščena realnost. Kultura, jezik, umetnost, veda, družba, povsod močne plasti bojov in oblik, ki so vznikle iz teh bojov. Osvobojenje od političnega in duševnega tlaka je povzročilo aktiviteto potencialne energije starejših kulturnih plasti. Navajam le tri tipične primere. Jules Romains ima v svoji drami «Cromedeyre-le-

vie uil» staro francosko gorsko mesto, ki oživlja v mladem bojevniku, obdarjenem z močjo in bojevitostjo vse rase. Ta proslava starega božanstva latinskega mesta napravlja dojem, kot bi prastare plasti narodne duše, pokrite s stoletnimi usedlinami, stopile na površje: kmečka, fevdalna Francija s starimi mestnimi božanstvi, rimski bog ulic in naselbin so oživljeni v polni moči. — In v Nemčiji je Döblinov roman o Waldsteinu obujenje stare Germanije, divje, anarhistične, nedisciplinirane, polne mitov in pravljic, polne škratov in tajnega, bajeslovnega življenja za stvarmi samimi. In pri nas: Šaldova drama «Z á s t u p o v é». Kako jasno in sigurno je v nji spregovorila stara, krščanska anarhija Chelčičkega, ki je ena temeljnih plasti češke narodne duše.

Zanimajte se podrobneje za polje zapadnih sil, ki ima najmočnejšo radioaktivnost v današnji kulturni zavesti. To je Francija. Ta kulturna radioaktivnost ima dve plasti: najprej je latinsko-rimski imperium s kultom reda, radosti, razuma, forme, organizacije, discipline in moči in s svetovnim poslanjem razširjanja teh vrednot in čednosti po vsem svetu; in druga plast — to je plast keltskega duha, duha zdravega veselja, življenjske konkretosti, preproste radosti sveta, prirodne in žive simpatije do človeka, ki je osebnost. Vse, kar se v Franciji godi, se godi pod vplivom indukcije teh plasti. Tu so tendenca klasicizma, tradicionalizma, neotomizma, protidemokratske tendence — in nepretrgano govori v njih latinski temelj vse Francije — ta volja, zavojevati svet vsaj kulturno, vpliva vedno nebrzdano, ta ponosna plemenska aristokratska je vselej v zvezi s ponosom starega, svet obvladajočega Rima (Montherlant, Daudet, Mauriac, vsa Action Française itd.). So pa tudi demokratične tendence, živi volja socialne simpatije, živi romantika svobode, enakosti in bratstva — in vedno čutite za vsem tem najmodernejšim valovanjem staro keltsko plast bujnega veselja in zdrave simpatije. (Rolland, Romain, Duhamel itd.)

Ali pa se spomnimo Nemčije, ki iz severa inducira svoje vsebine v moderno zavest. Tudi tu najdete dve, v bistvu različni plasti. Eno je mogoče imenovati latinsko-rensko — ono, na katero je močno vplival Rim; tu je pa nastala močna sinteza germanstva in latinskega duha: ta kulturna plast je dala Nemčiji humanizem in klasicistično kulturo 18. stoletja — in druga plast, to je mistično-slovanski duh na severu in vzhodu dežele, ki je dal reformacijo, romantiko, prusko državo, militarizem. Nemčija je zmes teh dveh plasti, ki se nepretrgano uveljavljata (Nadler). Nemški predvojni imperializem ima korenike tipično severne mistike moči. Nove, demokratične tendence poveljne Nemčije imajo organičen

stik s humanizmom klasične kulture. Ekspresionizem je ves plaval v severnem duhu razkroja, anarhije, diktature — novejšje poekspresionistične tendence v nemški umetnosti se bližajo solnčnemu latinskemu realizmu.

In tako bi bilo mogoče razlikovati kulturne plasti vseh evropskih centrov, ki inducirajo v naš, češki duhovni svet neko energijo. In podobno je to tudi pri nas. Že v 14. stoletju sta se pri nas zgostili dve tipično različni plasti sil: humanizem je dal češki duši silen nagib k latinski veri váse, k zdravi čutnosti in k kozmopolitizmu — reformacija pa je postala erupcija severnega misticizma. Seveda je bil v času, ko nastaja bogata sinteza obeh plasti (poslednji Bratje, Jan Blahoslav, Komenský), tak razvoj prekinjen in ga je protireformacija uničila. A obe plasti vendar še nadalje delujeta. V našem preporodu se uveljavlja humanizem klasične Nemčije — Jaroslav Vrchlický prav za prav šele doživlja češko renesanso, v Máchi, Nerudi, Wolkeru pa se budi skoraj nabožni, severni misticizem. Plasti delujeta, inducirata, se uveljavljata — posebno, ker je njuna duševna sila pomnožena na eni strani z erupcijo socialnega misticizma v revolucijski Rusiji, na drugi strani z intenzivnim kultom latinstva v Franciji.

V dobi, ko je Evropa doživela težak potres, čigar rane si pravkar celi, je vsa vzporejena kulturna Evropa inducirala v polje duševnih sil svoje najpozitivnejše moči, ki naj bi se udeležile *preporoda Evrope*. To je bil naravnost orkan duševnih tokov, ki so preplavili Evropo — in vsi so uveljavljali svojo energijo, svojo konstruktivno moč, samo da bi Evropa, raztreščena v sovražne otoke, oslabela, neprestano krvaveča in vulkanska, ozdravela.

Če gledate na ta proces iz današnjega odstopa, se vam pojavi bogata in krasna igra: kolektivni napor za ustvarjanje novih duševnih in snovnih pogojev novemu življenju je dobil tu čudovito obliko. Takoj po vojni se je čutil težak sunek kulturnega nihilizma: svet in življenje sta se pojavila kot nezmisel brez potrebe, kultura pa je bila stara, oslabela, brez moči, da bi živo delovala v živem človeku (Spengler). To je bil udarec zavesti vse Evrope. In da je odmeval tako močno v Nemčiji, v centru vojne, je naravno. Takoj zatem so se pojavili reaktivni pohodi. Iz Francije — iz keltske kulturne plasti — je zavel tok *t o p l e g a v i t a l i z m a*, silno poudarjanje *ž i v l j e n j a*, edine varne resničnosti sveta, ko so že vse druge resnice razočarale. «Življenje eksistira...», to je bilo spoznanje naivnega človeka, ki je izšel iz vojne — in iz tega spoznanja se je rodila vera, da bo življenje samo zacelilo rane, katere je vsekala vojna, da bo pobratilo narode, med katere

je vojna vsejala sovražstvo in da bo strnilo celino, katero je vojna razdrobila. Ta fiziološki vitalizem je našel svoj npravni lik v humanizmu, v katerem živi vera, da mora biti svet zgrajen na globokem sporazumu ljudi, na zaupanju v človeka in na veri v njegovo prirojeno dobroto. Tak humanizem je bil po vojni frančiškanski kult preprostega srca, ki se je naučilo ljubiti vsakega človeka. To je bil humanizem živcev in nagonov, ki se ne spreminja v čine. Istočasno je Nemčija inducirala v evropsko zavest aktivizem, evangelij dejanja za ohranitev inboljšanje sveta. Aktivizem je združitev klasičnega weimarskega humanizma s Fichtejevo koncepcijo življenja kot neprestanega napetja dejanj — čeprav breznamenskih. Aktivistični meliorizem meri na zemeljski raj — na maksimum človeške sreče za vse ljudi — hoče revolucijo zaradi humanitete. Mistika čina — tako tipično nemška (Fichte) pronika vso Evropo. A čin je bil razumljen zelo široko: tudi pesnikova beseda je veljala za dejanje in pesnik ni hotel pisati besedne ilustracije k zunanjim činom, ampak besedno dejanje. Istočasno z aktivizmom prihaja tok ekspresionizma, v katerem se zopet javlja severni misticizem, mračna strindbergovščina in obupana raztrganost duše, ki je preplašena od groze sveta in kliče diktaturo ljubezni in humanitete... kot bi se mogli ljubezen in človečnost organizirati. Ekspresionizem je himeričen — in je bolj kaljenje vode, kot pa lek. Mnogo brezobzirnejši je bil tok tako zvanega proletarianizma, vere v nekulturni proletarijat, ki ima sveže kulturotvorne in konstruktivne moči, s katerimi bo preporodil od meščanstva pokvarjeni svet. V revolucionarnem proletarianizmu je sinteza nemškega komunizma z aktivizmom in slovanskim misticizmom ter fatalizmom, ki vodita k revoluciji... A Evropa ni bila zrela zanjo. — Pa tudi hotela je ni. — Življenje je delovalo s sigurnostjo — Evropa se je umirila in preporod je napredoval. Najgloblje plasti kulturne Evrope so oplajale sintezo vsega tega, kar je v nas najboljšega — in tako je demokracija, kot regulirano sodelovanje vseh narodov in vseh razredov vedno varneje združevala razdrobljeni svet. Ž njo se pojavljajo kozmopolitične tendence in amerikanizem, ki je bil s svojim kultom zdrave energije, telesa, civilizacije, s svojim odporom do ogabne sentimentalnosti in romantizma, močan lek. S tem se družijo filozofični in fizični relativizem ter pluralizem in vsi ti tokovi se skladajo v plasti na dnu poglobljene evropske duše... in tako ustvarjajo novo sliko sveta.

Ta vsestranski pritok je biološki in psihološki temelj nove kulturne tvorbe, ker daje zanjo — rodovitno polje.

Iz knjige «Jasnici se horizont» (1926) prevlel F. M e s e s n e l.